

Інноваційні технології, які використовуються у фізичному вихованні дітей шкільного віку з порушеннями слуху

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Київ)

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі розвитку суспільства велику увагу приділяють дітям з особливими потребами, у тому числі з порушенням слуху. Так, дані досліджень свідчать, що інвалідність із дитинства щодо слуху становить близько 5 % від усієї кількості населення й має тенденцію до зростання.

Як свідчить аналіз науково-методичної літератури, у школярів простежено тісний взаємозв'язок між фізичним станом, фізичною підготовленістю та розвитком психофізичних якостей. Саме це дає підстави стверджувати, що продуманий, спеціально організований процес фізичного виховання не лише сприяє нівелюванню наслідків відставання у фізичному розвитку дітей цієї нозології, але також забезпечує активізацію пізнавальних процесів дітей, що спричиняє позитивний вплив на їхній мовний розвиток. Отже, соціальна інтеграція школярів зі зниженим слухом є комплексною проблемою підвищення рівня їхнього соматичного здоров'я, працездатності, рухової активності й розвитку психофізичних здібностей.

У зв'язку з цим сьогодні активно досліджують способи повноцінної інтеграції в суспільство дітей із порушенням слуху за допомогою заняття адаптивною фізичною культурою, тому що всебічний і повноцінний розвиток дітей, котрі мають порушення слуху, неможливий без фізичного виховання, яке забезпечує не лише необхідний рівень фізичного розвитку, але й корекцію відхилень у різних сферах діяльності глухих і слабочуючих дітей.

Потрібно зазначити, що фахівці відгукнулися на запит суспільства та активно напрацьовують досвід застосування інноваційних підходів, методів і засобів фізичного виховання дітей зі зниженим слухом як найбільш дієвого механізму корекції й компенсації фізичних недоліків. Адже ранній початок корекційної допомоги, у тому числі й за допомогою засобів і методів адаптивного фізичного виховання, визначає великі потенційні можливості дитини. Рання корекція відхилень у руховій сфері може бути ефективною лише за умови активізації всіх компенсаторних можливостей дітей із порушеннями слуху. Рішення проблеми підбору засобів і методів педагогічного впливу для дітей цієї нозологічної групи задля підвищення рівня соматичного здоров'я, рухової активності, працездатності та розвитку психофізичних здібностей є одним із головних напрямів адаптивного фізичного виховання.

Мета роботи – проаналізувати програми й технології розвитку та корекції моторики, які застосовуються в процесі фізичного виховання дітей із вадами слуху.

Методи дослідження – аналіз, синтез, узагальнення науково-методичної літератури та документальних джерел.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Фізичне виховання дітей із порушеннями слуху – один із важливих напрямів корекційно-педагогічної роботи, перебуває в тісному зв'язку з усіма іншими сторонами виховання й навчання. Правильно організований процес фізичного виховання створює основу для зміцнення здоров'я дітей, розвиває їхню активність, підвищує працездатність, стає базою для успішного проведення виховної та корекційно-освітньої роботи.

Цілеспрямовані й дозовані фізичні навантаження з чітким підбором засобів і методів – потужний фактор корекції та компенсації недоліків у руховій сфері дітей із повною або частковою втратою слуху. Різний рівень здоров'я й збережених функцій лімітує рухову активність дітей, котрі мають порушення в роботі систем аналізаторів, зокрема слухового аналізатора, та потребує комплексного підходу до вибору засобів, методів адаптивної фізичної культури, виконання корекційних, компенсаторних завдань, сполучених із процесом фізичного виховання дітей із порушеннями слуху.

Аналіз науково-методичної літератури засвідчив наявність достатньої кількості робіт, у яких фахівці піднімають питання вдосконалення процесу фізичного виховання дітей із вадами слуху.

І. В. Хмельницькою [11] розроблено коригувальну технологію фізкультурно-оздоровчих занять для молодших школярів зі слуховою депривацією. Авторську технологію комп'ютерного моніторингу моторики школярів розроблено на принципах диференційованого й індивідуального підходу в АФВ. Добір засобів АФВ, регламентацію та дозування навантажень проводять з урахуванням індивідуальних біомеханічних характеристик моторики школярів із вадами слуху. Технологія також пе-

редбачає контроль за адекватністю застосування фізичних вправ у процесі АВФ за допомогою автоматизованих комп'ютерних систем.

І. П. Випасняк [4] розробив програму фізичного виховання, що передбачає перевагу засобів (фізичних вправ, рухливих ігор) щодо впливу на психічні якості (увагу, тривожність, пам'ять, самопочуття, почуття колективізму, відповідальності, самотності, інтелект, волю та моральні якості), забезпечує належний рівень особистісної активності, рухливості, швидкості й діяльності за шкалою САН (самопочуття, активність, настрої), зменшення реактивної та особистісної тривожності, оптимізацію рухової активності, фізичної працездатності й соматичного здоров'я, що є важливою умовою успішної інтеграції школярів із порушеним слухом у сучасне соціальне середовище.

З огляду на теоретичні закономірності управління педагогічним процесом і дидактичні особливості навчання дітей із вадами слуху молодшого шкільного віку, З. Насраллах [8] розроблено технологію корекції порушень постави дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху, яка ґрунтується на показниках біогеометричного профілю постави, біомеханічних показниках вертикальної стійкості тіла школярів. Авторську технологію засновано на дидактичних принципах, принципах АФВ, умовах адаптації до фізичного навантаження дітей із вадами слуху; вона забезпечує візуалізацію коментарів під час проведення оздоровчих заходів і включає інформаційно-методичну систему «Osanka». Розроблена інформаційно-методична система «Osanka» характеризується модульною структурою: «Корисно знати», «Перевір себе», «Контроль постави», «Комплекси фізичних вправ», «Відеоуроки», «Налаштування», «Про програму».

Комплексну програму професійної адаптації засобами АФВ, що сприяє корекції порушень координаційних здібностей і психомоторики, запропоновано К. О. Осколковою [9]. Програма передбачає створення бази дрібномоторних рухових навичок, необхідних у подальшому у процесі профадаптації; і за допомогою цього – забезпечення соціальної інтеграції дітей із порушеннями слуху.

Є. С. Авдєєнко [1] обґрунтовано методику розвитку музично-ритмічних рухів у слабкочуючих молодших школярів за рахунок багатоаспектного динамічного вивчення музично-ритмічних рухів, що включає виявлення можливостей сприйняття музики в аудіозаписі, особливостей рухової сфери, виконання під музику заданих рухів і їх композицій, музично-пластичної імпровізації. Реалізація розроблених педагогічних умов сприяла досягненню школярами високої якості виконання завдань, пов'язаних зі сприйняттям музики в аудіозаписі, руховою сферою, виконанням під музику заданих рухів, танцювальних композицій, музично-пластичної імпровізації.

А. П. Киргизовим [6] створено оздоровчо-корекційний процес із фізичного виховання для глухих дітей 11–13 років у вигляді додаткових занять з ігровою та змагальною діяльністю, які мають оздоровчо-корекційну спрямованість і включають елементи баскетболу. Крім вірогідного поліпшення антропометричних показників, по закінченню використання оздоровчо-корекційного процесу, досягнуто підвищення рівня фізичної підготовленості хлопчиків: покращення показників швидкісних і швидко-силових якостей, розвиток силових здібностей. Значно підвищився рівень розвитку координації й спритності, динамічної рівноваги покращився функціональний стан вестибулярного аналізатора.

Я. В. Калінчевою [5] для корекції рухових і функціональних порушень слабкочуючих дітей 12–15 років розроблено методику занять оздоровчою аеробікою, яка спрямована на корекцію рухових та функціональних порушень слабкочуючих дітей 12–15 років. Зміст методики представлено сукупністю елементів оздоровчої аеробіки різного ступеня складності, силових вправ, стретчингу, дихальних вправ. Авторська методика занять оздоровчою аеробікою сприяє позитивній динаміці антропометричних показників, покращує функціональний стан вестибулярного апарату, позитивно впливає на серцево-судинну й дихальну системи [5].

Застосовувати в умовах спеціального навчального закладу строго дозовані, локальні силові вправи пропонує у своїй програмі О. Краус [7]. На її думку, це сприятиме зростанню не лише силового потенціалу учнів, а й рухової підготовки загалом. Для успішного розвитку рухової сфери потрібно застосовувати практичні, наочні, словесні педагогічні методи. Слово спроможне підвищувати інтелектуальну й рухову активність учня, а також сприяти швидшому та точнішому засвоєнню фізичних вправ. Для виховання здорового способу життя, правильного ставлення до свого здоров'я, навчання основ медичних і психологічних знань, удосконалення виховної роботи з приглухуватими учнями, для розвитку самосвідомості, самоорганізації, самореалізації, культури поведінки потрібно регулярно проводити змагання й спортивні свята [7].

О. С. Афанасьєвою [2] розроблено програму фізичної реабілітації слабкочуючих дітей середнього шкільного віку з порушенням постави, яка складалася з трьох етапів – вступного, основного й завершального. Програма включає застосування спеціальних коригувальних вправ у вихідних положеннях, що сприяють розвантаженню хребта з використанням фітболів і профілактора Євмінова, застосування вправ із парадоксальної дихальної гімнастики за методикою О. М. Стрельникової.

Також авторською програмою реабілітації передбачено симетричний масаж не лише спини, а й грудної клітки та самомасаж стоп, фізіотерапію.

Г. І. Сторожик [10] розроблено технологію формування вертикальної стійкості дітей 7–10 років зі зниженим слухом. Вона складається з концептуального компонента, який уключає обґрунтування педагогічної технології за допомогою положень, ідей і постулатів, на яких ґрунтується технологія змістової частини, що складається із систем цілей навчання й змісту навчального матеріалу, а також процесуального складника, до якого входять загальні вимоги до організації процесу навчання, методи й форми навчальної діяльності школярів, методи та форми роботи викладачів, а також критерії й оцінка результатів навчання.

Ураховуючи запропоновані напрями впровадження технології в процес АФВ дітей 1–4 класів зі слуховою депривацією, змістову частину технології розбито на модулі. Модуль I, або теоретичний, висвітлює питання особливостей розвитку вертикальної стійкості тіла молодших школярів зі зниженим слухом, а також взаємозв'язок функції рівноваги й координаційних здібностей учнів. Він передбачає формування мотивації дітей до цілеспрямованого розвитку вертикальної стійкості тіла через усвідомлення ролі рівноваги в структурі фізичної підготовленості школяра, а також розширення теоретичної бази з питань фізичної культури: Модуль II, що складається з комплексів вправ, спрямованих на формування вертикальної стійкості тіла як у урочний, так і позаурочний час, крім безпосереднього формування зазначених якостей, також сприяє посиленню мотивації завдяки підбору вправ й ігор, адекватних віку дітей, що становлять для них інтерес. Модуль III передбачає моніторинг вертикальної стійкості тіла дітей 7–10 років із порушенням слуху та складається зі спеціальних тестів для контролю за сформованими якостями [10].

Технологію корекції порушень координаційних здібностей дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху запропоновано О. М. Бондар і В. В. Джевагою [3]. Авторська технологія складається з трьох етапів: початкового, корекційно-розвивального, підтримувального – та уключає чотири блоки теоретичної підготовки, корекції порушень координаційних здібностей, соціалізації, контролю. Особливість технології – застосування фізичних вправ на платформі BOSU, спрямованих на корекцію порушень координаційних здібностей дітей із вадами слуху, а саме здатності до збереження рівноваги, здатності до ритму, кінестетичної здатності, орієнтації в просторі, здатності до реакції, до довільного розслаблення м'язів.

Висновки й перспективи подальших досліджень. На сьогодні особливої актуальності набуває проблема фізичного виховання дітей шкільного віку з вадами слуху, оскільки погіршення побутових, соціальних, економічних, екологічних, психологічних і гігієнічних умов негативно позначається на стані здоров'я підростаючого покоління.

Процес інтеграції дітей із порушеннями слуху нині збільшується завдяки ранньому початку діагностики, а також ранній корекційній і компенсаторній роботі. Усебічний та повноцінний розвиток дітей, котрі мають порушення слуху, неможливий без фізичного виховання, що забезпечує не лише необхідний рівень фізичного розвитку, але й корекцію відхилень різних сфер діяльності дитини з вадами слуху.

Розв'язання проблеми підбору засобів і методів педагогічного впливу для дітей із порушеннями слуху задля підвищення рівня рухової активності та корекції наявних порушень у руховій сфері, – один із головних напрямів адаптивного фізичного виховання.

Джерела та література

1. Авдеенко Е. С. Развитие музыкально-ритмических движений у слабослышащих учащихся младших классов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / Е. С. Авдеенко. – М., 2010. – 18 с.
2. Афанасьева О. С. Фізична реабілітація слабкочуючих дітей середнього шкільного віку з порушеннями постави : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.03 / О. С. Афанасьева. – НУФВСУ. – К., 2014. – 20 с.
3. Бондар О. М. Технологія корекції координаційних здібностей дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху / О. М. Бондар, В. В. Джевага // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фізичного виховання і спорту. – Вип. 20 : у 4-х т. – Львів : ЛДУФК, 2016. – Кн. 2. – Т. 3, 4. – С. 11–17.
4. Випасняк І. П. Соціальна інтеграція глухих дітей на основі рухової активності : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02. / І. П. Випасняк. – Львів, 2007. – 19 с.
5. Калинин Я. В. Коррекция двигательных и функциональных нарушений слабослышащих детей 12–15 лет в процессе занятий оздоровительной аэробикой : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Я. В. Калинин. – Тамбов, 2012. – 24 с.
6. Киргизов А. П. Разработка и реализация оздоровительно-коррекционного процесса по физическому воспитанию у глухих детей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Артём Павлович Киргизов ; ГОУ ВПО Забайкальского гос. гуманитарно-пед. ун-та им. Н. Г. Чернышевского. – Улан-Удэ, 2011. – 23 с.
7. Краус О. Фізичне виховання дітей зі зниженим слухом / О. Краус // Дефектолог. – № 1. – 2012. – С. 47–49.

8. Насраллах Зіяд Хмаїді Ахмад. Корекція порушень постави слабчуючих школярів засобами фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02. / Зіяд Хмаїді Ахмад Насраллах. – К., 2008. – 20 с.
9. Осколкова Е. А. Адаптивное физическое воспитание в системе профессиональной адаптации учащихся специальных (коррекционных) общеобразовательных учреждениях : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Е. А. Осколкова. – М., 2008. – 24 с.
10. Сторожик А. И. Технология формирования вертикальной устойчивости тела детей 7–10 лет со сниженным слухом / А. И. Сторожик // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2013. – № 10 – С. 67–73.
11. Хмельницька І. В. Комп'ютерні системи контролю моторики школярів 7–10 років з вадами слуху в програмуванні фізкультурних занять : автореф. дис. ... канд. фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02. / І. В. Хмельницька. – К., 2006. – 20 с.

Анотації

На основі аналізу, синтезу та узагальненні науково-методичної літератури та документальних джерел досліджено проблеми розвитку рухової сфери дітей шкільного віку з порушеннями слуху. У статті представлено технології й методики адаптивного фізичного виховання, які сприяють розвитку та корекції фізичних якостей, фізичної підготовленості, розвитку психофізичних якостей, моторики, порушень вертикальної стійкості дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху. Вивчено основні напрями, методи й прийоми, які використовуються в процесі адаптивного фізичного виховання дітей шкільного віку.

Ключові слова: діти шкільного віку, фізичний розвиток, порушення слуху, адаптивне фізичне виховання, технологія, корекція моторики.

Валерій Арефьев. Инновационные технологии, которые используются в физическом воспитании детей младшего школьного возраста с нарушениями слуха. На основе анализа, синтеза и обобщения научно-методической литературы и документальных источников исследованы проблемы развития двигательной сферы детей школьного возраста с нарушениями слуха. В статье представлены технологии и методики адаптивного физического воспитания, которые способствуют развитию физических качеств, физической подготовленности, развитию психофизических качеств, моторики и коррекции нарушений вертикальной устойчивости детей младшего школьного возраста с нарушениями слуха. Изучены основные направления, методы и приемы, которые используются в процессе адаптивного физического воспитания детей школьного возраста.

Ключевые слова: дети школьного возраста, физическое развитие, нарушения слуха, адаптивное физическое воспитание, технология, коррекция моторики.

Valery Arefiev. Innovative Technologies Used in Physical Education of Junior Schoolchildren with Hearing Impairments. Basing on the analysis, synthesis and generalization of scientific and methodological literature and documentary sources the problems of the motor sphere forming of school-age children with hearing impairments are researched. This article presents the technologies and techniques of adaptive physical training, which improve to the development of physical qualities, physical fitness, mental and physical qualities, motorics, and to the correction of the vertical stability disorders of primary school children with hearing impairments. We studied the main directions, methods and techniques that are used in the adaptive physical education of school-age children.

Key words: children of school age, physical development, violations of rumor, adaptive physical education, technology, correction of movement.